

VAHTRA VARI

Mario Pulver

Haabneemes

mononäidend

Lavale tormab läbi publiku mees, keda oleks otsekui tõugatud publiku tagant kellegi poolt. Ta komberdab lavale ja vajab hetke, et ennast koguda. Kuid seejärel on ta ilmselgelt tõmmanud hinge ja saanud tagasi oma väarikuse.

MEES: Te ootate, et ma kardaks. Oleks rusutud või hirmul. Aga ma ei ole. Miks ma peaksin kartma seda, mis nüüd edaspidi juhtub? Ma ei kartnud enne, seepärast oleks tobe tunda hirmu just nüüd – hirmu on mõtet tunda siis, kui on valikuid. Kui sa ei tea, kas see, mida otsustad, on variantidest parim või halvim. Hirm pole midagi muud kui näriv tunne, et sa langetad vale valiku. *Paus.* Kui sa usud alati sellesse, et otsustad kõige õigemini, siis pole hirmu. Saakloom, kes tunneb järsku oma verivaenlase lõhna, kes kuuleb selja taga sahinat ja krõpsumist, hakkab põgenema. See iseenesest pole halb. Ja kui saakloom on täiesti kindel, et iga tema järgmine käik on õige, siis ta ei karda. Ta on enesekindel, usub ja usaldab oma jõudu. Mõnes mõttes on tema selle olukorra peremees. Seepärast valivad kiskjad alati kõige nõrgema, lootusetuma, rumalama isendi. Nad loodavad ajada hirmu nahka, juba sellega on nad võitnud. Hirm on see, mis otsustab lahingu. Kuigi mitte sõja. Sõjas on liiga palju juhuslikkust. Aga kui sa usud tõsiselt, läbinisti ja siiralt, et sa ei saagi teha valesid valikuid, siis pole ka hirmu. Ja kui pole hirmu, ei saa sind võita.

Kui ma astusin oma riigist välja, kui ma astusin välja kõikide riikide süsteemist, pöördus kogu maailm minu vastu. Siin ei ole kohta inimesele väljaspool süsteemi. Isegi kõige kõledam mäetipp kõige kaugemas Antarktika nurgas kuulub mingile riigile. Kogu maailm kuulub riikidele, abstraktsetele organitele, mis justkui esindaks omaenda komponente, kuid tegelikult valitsevad neid näotute, kehatute kuningatena. Riigi sõna maksab, riik käsib, poob ja laseb. Mina otsustasin, et ma enam ei taha sellesse süsteemi kuuluda, ma tahan riigist välja astuda. *Paus.* Mu sõnadel oleks olnud kaalu kah, need oleks mõjunud paljudele. Ega ma ikka tundsin tähtsaid tegelasi ja olin kutsutud nii mõnelegi gala-üritusele. Punaseid vaipu oli olnud nii palju, et kingatallad tundsid juba tülpimust. Niisiis põletasin ma ühel päeval ära kõik oma dokumendid ja teatasin samal õhtul kultuurisaate otse-eebris, et mina ei ole enam üheski riigis. Ma ei kuulu enam ühegi riigi alla, ma ei ole kodanik ja mulle riikide süsteem enam ei kehti.

Võib-olla viga oligi selles, et ma seda kuulutasin. On ju küllaldaselt neid, kes põhimõtteliselt on teinud sama asja, nad lihtsalt ei räägi sellest. Neil pole dokumente, kodumaad, rahvust – nad elavad oma elu väljaspool süsteemi. Aga mind häiris see, et neid peetakse kas põgenikeks või

asotsiaalideks. Põgenik – see on lihtsalt solvang. Me ei põgene, me oleme paigal. Mõnikord lausa okastraadi taga. Me ei põgene millegi ega kellegi eest, me lihtsalt ei kuulu enam süsteemi. Ja see ei ole põgenemine reaalsusest, riiklus ei ole ainus reaalsus. Asotsiaal on mõnes mõttes isegi õiglasem nimi. Me oleme väljaspool ühiskonda. Ainult et tavaliselt kutsutakse asotsiaaliks inimest, kes ei käi tööl ja joob liiga palju, muidu on ta endiselt kodanik või oma riigi vabatahtlik liige. Jah, võib-olla ta on vihane riigi peale, võib-olla ta on solvunud, aga ta peab ennast ise selle või mingi varasema riigi kodanikuks. Tõeline asotsiaal peaks olema selline, kes ongi väljaspool sootsiumi, väljaspool ühiskonda.

Sellepärast ma seda kuulutasingi. Ma tahtsin juhtida tähelepanu sellele, et ma lähen ära. Et need, kes tahavad, võivad minu eeskuju järgida ja ka ära minna. Et me läheme väljaspoole süsteemi, selle kõrvale. Olge teie oma riigis, elage oma riiklikku elu, meie oleme väljaspool.

Kõigepealt jõudsid kohale ajakirjanikud. Seejärel riigiametnikud – politseinikud, hulluarstid. Aga kõigepealt ajakirjanikud. Tehti pilte, salvestati sõnu, õhtul olid reportaažid. Pilkliku muigega diktoriges luges tublilt ette pika lause ja siis näidati mind. Eks ma paistsin kohmetuna, hea oli ilkuda. Ekspertidelt küsiti arvamust, väarikad lipsuga mehed ja meigitud naised selgitasid mu teo tausta. Pärast otse ei julenud ükski neist öelda, kas ma olen loll või hull. Üks tundub välistavat teist. Riigi jaoks on parem olla hull, siis sa oled haige ja sind saab ravida. Lolli parandab vaid haud. Pealegi, hull võib olla riigivastane, mõni riik lausa vajab selliseid hulle. Siis on hea näidata, kuidas ainult haige inimene võib öelda midagi kriitilist. Lollidega on asi pahasti, küla ullike võib mõnikord pahaaimamatult lobiseda välja kõige mustemaid saladusi ja õelaimat klatši, mida kogemata pealt kuuleb. Muidugi saab öelda, et, oh, ta ajab nii lolli juttu, kuid see on ikkagi kaitsereaktsioon. Hullust võib rääkida ülbe muigega, haige inimene ju. Loll on aga selline, kes ajab kohe vihale. Mis ta ütleb selliseid asju, mida me kõik teame, aga viisakas seltskonnas ei maini? Seda hirmsam, kui loll ütleb midagi riigi kohta. Mõni jääb veel uskuma nii lolli juttu. Sellepärast riik ründaski. Sellepärast ma siin olengi.

Aga ma ei karda midagi. Ei loomi, ei inimesi, Jumalat ega jumalaid. Olen samas olukorras kui Sokrates enne hukkamist. Ainult et tema uskus jumalatesse. Ta ei kartnud inimesi ja lootis saada jumalate juurde. Ta uskus, et on elanud õigesti – õigemini kui teised – ja seepärast ootab teda peale surma ees isegi parem elu kui tema hukkajatel ja kaaskodanikel. Irooniline on see, et Sokratest peetakse suureks mõtlejaks ja oleks olnud loogiline arvata, et ta on mõelnud enda jaoks välja mingi ratsionaalse, mõistusliku põhjenduse sellele, miks mitte karta surma. Ometi oli tema põhjus just mitteratsionaalne, pigem ilmutuslik. Temal oli usk. Ja kõik need mõttekäigud usu kohta on omamoodi mõttetud. Sest usku polegi vaja põhjendada, usku kas on või pole. Ja minul on. *Paus*. Ma ei ole usklik, aga mul on usk. Sokrates põlastas keha külge klammerdujaid ja arvas, et hing läheb jumalate juurde. Seda loodavad paljud. See on usklikkus. Mina aga olen veel targem. Mul ei ole

halbu valikuid. Kui hing on surematu ja läheb jumalate juurde, on mul lausa lust surra – mind ootab ees parem tulevik kui teid, kes te jääte siia ruumi virelema. Aga kui hing ei ole surematu, kui ta ei lähe kuhugi edasi, kui ta ei jätku läbi aja, siis ootab teda tühjus ja lõpmatus. Ta kaob suremishetkel, haihtub, laguneb miljarditeks tükkideks. Temast saab korraga nii null kui üks. Ta ühineb jumalatega või kõiksusega, lõppeks on see üks ja sama. Minu jaoks ei ole vahet, kas ma lahustun kõiksuses ja saan osaks tervikust või lähen jumalate juurde.

Tõsi, mul läks kaua aega, enne kui ma jõudsin selle... leppimiseni. Ma tundsin kongis suurt viha selle inimese vastu, kelle tõttu ma siin olen. Haudusin kättemaksu, mõtlesin välja kõige hirmsamaid skeeme temaga tegelemiseks. Praadis inimese oma rasvas ja sosistan vandesõnu. Läks mööda väga kaua aega, enne kui ma andestasin. See piin oli palju hullem kui ükski piinamisviis, mida inimloomus suudab välja mõelda. Tõsiselt. Jah, kõlab väheusutavalt – inimene on võimeline väga jubedateks asjadeks. Ma ei välista, et kui ma näeksin, kuidas mind tõmmatakse saepuki peale ja kaks meest hakkavad mind pooleks saagima, siis tunneksin surmahirmu. Või kui mu näole kinnitatakse rotipuur. Ma ei tea, mida ma siis mõtleks. Aga mulle ikkagi tundub, et kõige hirksam on see, mis toimub inimese enda sees. Ausalt. Sest väliste piinade eest saab põgeneda siseilma, saab sulguda valukrampides oma väljamõeldud maailma, lihtsalt keskenduda – hambad ristis – mingile positiivsele asjale või fookuspunktile, mis võtaks tähelepanu väliselt ära. Ja sa ei mõtleks enam sellele, mis sinuga tehakse ja su närvide abitud karjed jääks võib-olla ukse taha, sest aju tegeleb usinalt mingi väljamõeldud ülesandega, ei märkagi seda, mis tegelikult toimub. Kuidagi ju inimesed elavad üle kõige jubedamaid asju.

Aga mida sa teed siis, kui su hirrsaim piinaja on su enda sisimas? Sinu enda südame põhjas ootab põrgu? Kui just seal, hingesoppides on kõige mustemad tunded, mis iial päevalvalgele ei kipu? Allasurutud mõtted ja tunded, mida sa ei taha endale tunnistada. Sa ei saa sinna põgeneda, sinu pühamu on rüvetatud. Ainus varjupaik on võetud käest. See on kohutavalt raske, ent seda saab lahendada ainult ühel moel. Selleks, et ennast võita, tuleb see Pandora laegas lahti teha ja kõigi nende koledustega tegeleda. Alles siis saad sa iseenda patte lunastada. Ja see oli raske. See oli kuradi raske, aga see tuli ära teha.

Sest enne olin ma surutud kaitsesse, põgenesin riigi eest, kuigi ma polnud sellele midagi teinud. Alles iseenda pühamut taas sisseõnnistades leidsin ma rahu. Aga isegi siis, pärast vabanemist ei saanud ma aru, milleks see rünnak? Milles skandaal? Ma ei ole ju riigivastane – riigi vastane. Ma ei taha seda riiki kukutada ega uut korda asemele seada. Minu jaoks on riik umbes samasugune nähtus nagu vahtrapuu. Ma ei ole vahtravastane ega taha seda kukutada. Las vaher kasvab ja las mina elan oma elu. Kasvõi vahtra kõrval kui vaja, tema lihtsalt jätku mind rahule. Me võime sirguda sellesama päikese all ja kui vaher seda varjutama hakkab, astun mina kõrvale ja ongi kõik korras. Ei puutu mina puud ega tema mind. Aga riiki, näed, see ei rahuldanud.

Kõikvõimalike kavalate skeemidega võeti minult ära kogu mu vara. Selleks oli vaja erinevaid allkirju ja otsuseid, kuid lõpuks need kõik ikka saadi kah. Kuna ma olin ekspertide arvates rääkinud nii ebapädevat juttu, siis määrati mulle eestkostja, kuigi sellega oli probleeme. Ema on mul surnud, isa ka. Õdesid-vendi pole, vanavanemaid ammugi mitte. Naist ei ole, pole kunagi olnudki. See naine, Maria, keda ma tõesti kunagi armastasin ja kes armastas mind, ei ole riigi silmis minuga seotud. Me ei abiellunud kunagi, seepärast polnud tema ka õige eestkostja. Kuigi mina oleks valinud just tema. Ainus lähedane isik, kes sobis kandidaadiks, oli mu ema õde, tädi Leida. Elab Jõgeval. See peab olema otsustajate arvates vist päris ürgmetsas, karude keskel. Muidu nad oleks tädi Leida eluga kursis. Muidu nad oleks ju käinud teda kontrollimas ja teaks, et ega tädi Leida pole enam eriti sobiv eestkostja. Jah, *de iure* on ta teovõimeline ja minu lähedane isik. Aga *de facto* on tädi Leida veel vähem teovõimeline. Tema mõistus jäi nõukogude aega, kus ta elab tänaseni. Ta ei vaata telekast muud kui seebikaid ja loeb lehtedest ainult surmakuulutusi. Ta ei tea, kes on president, kes peaminister, kes üldse tema elu eest otsuseid teeb. Teda ei huvita. Ta istub oma majas või aias, käed rüpes ja vaatab vaikides kuhugi minevikku. Nüüd oli tema minu vara valdaja. Süsteem sai linnukese kirja. Mulle ei jäänud enam midagi. Kodu, esemed, õigused – kõik võeti ära. Mind kuulutati teovõimetuks. Mina sellega ei nõustunud, ma olen täiesti võimeline tegutsema. Võin autot juhtida, süüa teha, oskan kasutada nuga ja kahvlit. Räägin täiesti iseseisvalt, liigun omal käel. Mismoodi ma siis olen teovõimetu?

Ega riik sellega ei piirdunud. Ma võisin ju olla teovõimetu, rahatu, varatu, kodutu – kaamerad ja ajakirjanikud tulid ikka. Ikka küsiti küsimusi ja tehti pilti. Riigile see ei meeldinud. Riik oleks eelistanud vist seda, et ma jään vaib ja kaamerad lülitatakse välja. Et mõlemast läheks säde välja nagu tühjast akust ja riik saaks heita meid ajaloo ohtlike jätmete kasti.

Aga ma ei saanud vaikida. Ega ma rääkida ka ei tahtnud. Ma tahtsin olla omaette, aga tuli jälle mõni ajakirjanik ja küsis midagi. Ma ei saanud viisaka inimesena pöörata ette teist põske. Nii ma siis vastasin, kui küsiti. Nii oli mulle lapsena õpetatud.

Riigile see kohe üldse ei meeldinud. Üritas muuta mu elu põrguks, aga ma ainult kiristasin hambaid. Vahel oli tunne nagu ränduril, kes jõuab võõraste külla. Lapsed jälguvad sabas, kriiskavad ja tirivad mantlist, koerad lõrisevad ja klähvivad, kohalikud löövad sõnagi lausumata ukse nina ees kinni. Irvitavad luukide vahelt. Mis sa teed? Kohendad kaabut ja kõnnid edasi. Sina oled sellest üle.

Mõned ajakirjanikud teesklesid hoolimist. Katsusid kohmakalt ära petta, jätta muljet, et nad saavad aru. Aga üks vale sõna või hooletu märkus tõmbas maski jälle maha. Kui saaks ainult artikli nimel ühe mahlaka kommentaari, seni mängin lolli kaasa. Ei olnud eriti raske sellest läbi näha.

Aga alati on üks „aga“, üks ole. Igas loos on üks selline hetk. Oligi. Üks ajakirjanik, noor ja ilus naine. Katrin oli nimi. Tema küsis kõige huvitavamaid küsimusi, ei suhtunud minusse kohe nagu debiilikusse. Ei irvitatud minu üle, ei näkku ega salamisi. Küsis õhinal, silmad selged ja elevelil.

Nagu väike laps, sellega ta mind ära võluski. Lapselik siirus ja ehedus. Kui vähe on seda täiskasvanute seas. Juba ainuüksi sellega murdis ta mu südamesse.

Me rääkisime pikalt. Ta küsis põhjuste järele, ma vastasin nii hästi kui suutsin. Miks ma astusin riigist välja? Sest ei jõudnud enam riigi sees olla. Väsitas, kurnas. Mõtlesin, et miks ma pean oma väärtuslikku elu ja energiat raiskama ainult selle peale, et mul oleks nii-nimetatud privileeg olla kodanik? Miks mitte kasutada kõike seda millegi parema nimel? Kui me sünnime, siis me ei tea, et oleme kodanikud mingis riigis. Seda tuleb meile rääkida ja pähe taguda. Ikka ja jälle küsime lapsena kodanike arust totraid küsimusi. Mis see riik on? Kus riik on? „Noh,“ ütlevad vanemad, „riik, see olemegi meie.“ Kas see tädi seal poe ees on ka riik? „No põhimõtteliselt küll.“ Aga kas see koer on ka riik? „Ei.“ Miks? „Sest loomad ei ole riik, ainult inimesed on riik.“ Miks? „Sest nii on!“ Minu jaoks ei kõlanud see kunagi veenvalt. Miks neil seal telekas on teistsugune lipp? „Sest nemad on teise riigi kodanikud.“ Mis see teine riik on? „Maailmas on erinevad riigid, neil on omad lipud.“ Kas meie oma on parem? „Muidugi.“ Miks? „Sest see on meie kodumaa.“ Miks? „Sest sa sündisid siin.“ Aga kui ma oleks sündinud seal? „Siis sa oleks teise riigi kodanik.“ Aga kui ma oleks sündinud puu otsas? „Siis sa oleks ahv.“ Miks? „Hea küll, mitte ahv, siis sa oleks selle riigi kodanik, kus puu kasvab.“ Aga kui ma oleks sündinud keset metsa? „Ikkagi oleks selle riigi kodanik.“ Kas mets on ka riik? „Ei, mets kuulub riigile.“ Aga sa ütlesid ükspäev, et see on eramets ja me ei tohi sinna minna, meie lähme riigimetsa telkima. Kas erametsas võib ka sündida? „Jah, aga eramets kuulub mõnes mõttes riigi alla. On küll kellegi oma, aga samas nagu ka riigi oma.“ Siis ma ei saanud enam aru, vanemad ei tahtnud enam seletada kah. Ma küsisin veel, et mis siis saab, kui ma sünnin laeva peal, aga nad olid juba liiga tõredad. Katrin naeris. Kuid siis tõsines ja ütles, et tegelikult oli mul juba lapsena õigus. Need on head küsimused. Mõnele polegi vastust, sellist otsest ja selget vastust. Ta tunnistas, et temagi on vahel mõelnud, et tahaks ära. No kogu selle sopa seest. Loed lehti või kuuled uudiseid ja süda läheb pahaks. No ei ole sinu riik. On mingi riik, väljaspool koduakent, aga sinul pole sellest midagi ja sind nagunii ei kuulata. Ma ütlesin talle, et ma päris nii ei ole mõelnud, ma pole tüdinenud sellest riigist. Ma rohkem nagu tüdinesin süsteemist. Ma ei leidnud enam põhjendust sellele, miks minu jaoks peaks olema üleüldse riike. Milleks? Ja ei pea ütleva, et kui palju paremaks on inimelu läinud peale riikide tekkimist. Kõik see jutt haiguste ravist ja tehnoloogiast ja... ma tean seda. Ma ei räägigi kõigist. Ma ütlesin ju, las mina kasvab ja las vaher kasvab. Ma ei ole kirvemees, ma ei taha midagi maha võtta. Tahan lihtsalt, et mul oleks võimalus astuda kõrvale, kui vaher mind varjutama hakkab.

Katrin meelet kõlas väga ilusasti. Mina ütlesin talle, et kui üldse keegi, võiks just tema minuga koos tulla. Läheksime koos ära. Ta lubas, et mõtleb selle peale. Ega see väga ei veenvalt ei kõlanud...

Võib-olla ta oleks mulle helistanud, kui mul oleks veel olnud telefoniteenust. Mulle enam ei

pakutud, ma ei olnud ju normaalne. Nii ta siis ei helistanud. Möödusid päevad, mina üritasin võimaluste piires hakkama saada. Ega see ilus ei olnud. Söömiseks on vaja kas maad harida või prügikastis sorida. Ja maad mul polnud. *Paus.* Mina ei tea, kuidas ta mind leidis, aga igal juhul astus ta mu juurde, käes kott toiduasjadega. Istusime läheduses asuvas pargis maha ja sõime. Vähemalt mina sõin. Ta kutsus mind enda juurde. No majutuseks. Et ma ei peaks tähistaeva all magama. Ma ütlesin, et see nii hull polegi, eks külmal ajal vaatame. Aga inimesed on igasugustes tingimustes hakkama saanud, saan minagi. Ta keelitas, kutsus uuesti. Palus mind. Ütles, et ta ei saa magada, kui ta ei tea, kus ma olen ja kuidas mul läheb. Seda oli hea kuulda. Mul polnud kaua aega olnud kedagi, kes niimoodi muretseks.

Läksimegi tema juurde. Hästi elas. Üsna linnamüüri lähedal. Ilus kodu, restaureeritud. Ma sain üle väga pika aja käia duši all. Mõnus, puhas. Sõin, jõin, magasin. Muidugi oli nii lihtsam. Rääkisime väga palju. Ta küsis, et kas ma olen üksi või on teisigi, kes minu mõtteid jagavad. Ma ütlesin, et ma igaks juhuks ei räägiks sellest. Seintel on kõrvad ja nii edasi. Loll nali, aga ma lihtsalt tundsin end kelmikalt. Ta võttis seda õige tõsiselt, muutus murelikuks ja piilus ringi. Ma läksin vist hea elu tõttu lolliks, mängisin süngel ilmel agentti edasi. Sellel päeval oli ta kuidagi vaikne ja eemalolev.

Saabus õhtu, läksime jalutama. Kõndisime linnamüüril. Päike loojus mere kohal, linn kumas punakalt. Kogu see ülalinn, mis oli sajandeid kõiki valitsenud, leegitses ilma pääsuta. Ilus oli. Ja mis seal salata, ju me südamed süttisid. Sest kui tagasi läksime, siis polnud enam küsimust. Lihalik paradiis on kuradi mõnus. Ma polnud kunagi midagi sellist tundnud.

Hommikul jõime aknal kohvi, nõjatusime aknalauale – üleni alasti – ja itsitasime. Ma tundsin kuidagi, et olen astunud riigist välja ja uude ellu. Katrin valas meile värsket mahla, vaatas pingsalt taevast – kaunis rind tõusis ja langes – ja ütles mulle: „Tead mis, ma tulen sinuga. Ma tulen koos sinuga riigist välja ja me lähme vabasse maailma. Sinna, kus miski ei kuulu kellelegi. Kõik ongi nii, nagu on.“ Ma oleks võinud rõõmust hõisata.

Pakkisime ta asjad ja võtsime ta auto. Sõitsime linnast välja. Katrin palus mul juhendada ennast sinna, kus minu arvates on kõige turvalisem rääkida. Otsustasin, et sõidame mu vanavanemate sünnikohta. Seal oli Eesti aja alguses talu, siis oli seal kolhoosi põld ja nüüd söötis maa, keset seda metsatukake nagu torssis oaas.

Peatasime auto maantee ääres, kõndisime metsatukka istuma. Laotasime lina laiali, katsime laua ja nautisime vaba einet vabas looduses. Katrin küsis, miks keegi teine pole minuga kaasa tulnud. Ma ütlesin, et ma tegin selle otsuse alles hiljuti ja enne ajakirjandust polegi keegi minu käest kunagi arvamust küsinud. Aga lähedased? No need vähesed lähedased kas ei märganud mind või polnudki kuigi lähedased. Ja ega ma oma ellu pole kedagi eriti lubanud kah.

Ta arvas, et ma olen erakordne inimene. Ja ta ei tahtnud uskuda, et keegi ei võtaks vedu ega

tuleks koos minuga. Ma polnudki midagi plaaninud veel, aga sel hetkel mõtlesin küll kõva häälega, et kui teised tuleks minuga kaasa, oleks see päris ilus. Ta küsis, et kas ma siis loodan, et kogu rahvas tuleb kaasa ja riik kaob ja lõpebki ära. Mul polnud sel hetkel põhimõtteliselt midagi selle vastu. Minu jaoks pole riik muud kui mõistusega ahel. Nagu üks pitsitav võru, mis kohendab end kitsamaks niipea, kui tajub, et liha tema all hakkab rabelema. Mis seal salata, mingi vabadus löi pähe. Mõtlesin – ja ütlesin –, et äkki minust saabki mingi uue asja algataja. Panen aluse uuele, paremale süsteemile. Katrin arvas, et see on päris ohtlik. Et ma praegu räägin nagu riigireetur. Ma polnud kedagi reetnud. Ma ei saa reeta midagi, mida ma ei pea enda omaks. Ma lihtsalt lähen riigist ära ja loodan, et teised tulevad järgi ja me teeme paremini kui eelmine kord. Et saab ka teistmoodi. Äkitselt ta embas mind ja... noh. Tol õhtul me uinusime üksteise kaisus, metsatuka varjus.

Hommik äratas meid püssikabadega. Mehed mustas ja plastikus surusid meid jõuga ebaloomulikesse asenditesse ja nõõrisid kinni. Edasi oli kõik vaheldumisi väga pime ja väga ere. Ma palju ei mäleta, ei tahagi mäletada. Vahest ainult seda, et ühel hetkel istus ülekuulaja minu ette, keeras tooli niimoodi tagurpidi, et sai muskulis käsivartega toetuda toolileenile. Küsis kinnitust selle kohta, kas ma tõesti lootsin riiki lõpetada. Ma ütlesin, et ma pole kunagi midagi sellist lootnud. „Kas sa siis ei tahtnud selle riigi asemele midagi muud?“ Ma ütlesin, et nii ja naa. Ma mingit teist riiki küll ei taha, ärgu nad selle pärast kartku. Kui üldse, siis ma tahaks selle riigi ära kadumist. Ja mitte tagasi tulemist. Muigas. Ütles, et tema teada ma tahtsin meelitada kogu rahvast endale järele ja sellisel juhul ju kaoks ka riik. Ma küsisin, et kust ta seda võtab. Muigas jälle. Ütles, et ühe tugeva riigi moodustavad ustavad kodanikud. Ja eriti ustavad kodanikud on valmis minema otse vaenlase telki, heitma tema kõrvale.

Siis ma lõingi kõikuma, see oligi raskeim hetk. Viha ja reedetuse tunne löi silme eest mustaks. Ma nägin ülekuulaja näost, et ta sai aru, kui kõvasti ta oli mind tabanud. See oli selline väikese inimese võidurõõm. Kahjurõõm selle üle, et teisel on valus. Väike võit, mis ei anna võitjale midagi. Nagu see, kui näed, kuidas vihatud naabri maja kokku variseb. Sina ei saa sellest midagi, aga temal on valus ja paha ja see teeb sulle rõõmu. Üks pisike kild sinust ütleb, kui vastik sa oled, kui alandav ja rõve on olla sina sel hetkel. Aga mingi osa sinust ei saa parata. Sa oled saanud väikese võidu ja sinu tühises elus on sellelgi oma räpane väärtus. Ent kaotajal on vähemalt puhas valu. See aitab üle olla. Ja just seetõttu jõudsin ma leppimiseni. Ma andestasin ülekuulajale. Ja ma andestasin Katrinile. See oli raskem. See oli väga raske. Aga ma suutsin seda ja ma heitsin Katrini mõtteist. Riik ei saanud mind enam kontrollida. Viimane okas oli südamest tõmmatud ja riik, vana kibuvitsapõõsas, ei saa mulle enam haiget teha. Mina olen juba põgenenud. Tehke mu põrmuga, mis tahate.

LÕPP